

**Türk edebiyatında Emreniler, Ermeni edebiyatında Türkler**  
**Osman Çağrı Şahin - Naim Tekin**

Yavaş-Gamast yaz okulunda, ikinci günün konuşmacıları Murat Belge ve Vahram Martirosyan'di. Belge, Türk edebiyatında Ermeniler'in, Martirosyan ise Ermeni edebiyatında Türklerin nasıl işlendiğini örneklerle anlattı.

Belge, 19. yüzyıldan günümüze kadar, Türk edebiyatındaki eserlerde Ermeni Kimliği ve kültürünün nasıl yer aldığını katılımcılara dönemlere ayırarak aktardı. İlk Ermeni karakteri 19. yüzyılda Ahmet Mithat Efendi'nin Müşahadat adlı eserinde görülüyor. Cumhuriyet dönemi yazarlarından “Üç Kemal” olarak adlandırdığı Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'e kadar eserlerde Ermeni kıyımı yer almıyor. Ermeni meselesi ise çok satır aralarında görülüyor ve yaşananlara dair net ifadelerle rastlanmıyor.



“Üç Kemal” döneminde ise durum farklı. Ermeni kıyımı konusunu

n işlenmesinde çığır açan Kemal Tahir'dir. Kurt Kanunu, Yorgun Savaşçı ve Büyük Mal adlı romanında Ermeni olayları, kıyım ve mülkiyet meselelerini anlatan romanlardır. Yaşar Kemal ve Orhan Kemal kıyımından doğrudan söz etmese de, Adana yöresinde yaşadıkları için Ermenilere yönelik sürgün ve mülkiyetlerine el konması olaylarına vakıf oldukları için, eserlerinde bu mülklerin gaspı ve Türklere transfer edilmesini anlatıyorlar.

Günün ikinci oturumunda sunum yapan yazar ve sinemacı Vahram Martirosyan, Ermeni edebiyatında Türklerin yerinin dört ana temada incelenebileceğini ifade etti. Bu temaları bağımsızlık, 1915 olayları, aşk ve Türklerin kendi içlerindeki yaşantıları olarak sıraladı. Türklerden söz edilen romanların çoğunun diasporada yazıldığı ve genellikle soykırım edebiyat eserleri olduğunu söyleyen Martirosyan, “bu eserlerdeki kayıp cennet tasvirleri dikkat çekici” dedi. Yazarların çoğunun geniş ailelerden geldiğine vurgu yaparak “Çocuk için ailesi cennettir. Birarada bir yaşam sürdürürken yaşanan büyük felaket, insanların ailelerini kaybetmelerine ve kendilerini yabancılar arasında bulmalarına sebep oldu” dedi. Bu yaşantının, kaybı cennetin kaybıyla özdeşleştiriliyor.

**Տո ւ ր ք ե ր ը՝ հայ գրականության մեջ  
Հայ երբ թ ու ր ք գրականության մեջ  
Օսման Չաղրը Շահին - Նայիմ Թեքին**

Յավաշ-Գամաստ գրականության երկրորդ օրվա խոսակցությունը: Մուրաթ Բելգեն Վահրամ Մարտիրոսյանը: Մուրաթ Բելգեն խոսեց թուրք գրականության մեջ հայերից, իսկ Վահրամ Մարտիրոսյանը՝ հայ գրականության մեջ թուրքերից. օրինակներով միջոցով նրանք ցույց տվեցին, թե ինչպես են հայերն ու թուրքերը ներկայացված երկու երկրներին գրականության մեջ: Բելգենը ստոժամանակահատվածներին ներկայացրեց, թե 19—րդ դարից մինչ օրս թուրք գրական ստեղծագործություններում հայի ինքնությունն ու մշակույթին վերաբերող տեղեկությունները ինչ կերպ են տեղ գտել թուրք գրական ստեղծագործություններում: Առաջին հայկերապարհի հանդիպումները 19-րդ դարի Անմեթ Միթատ Էֆենդինի “Մյուշահատ”-ը: Լյուսիված ստեղծագործություններից: Հանրապետական ժամանակաշրջանին դառնալով՝ մինչ “Երեք Քեմալ” (Յաշար Քեմալ, Օրհան Քեմալ և Քեմալ Տահին) անվանված ժամանակահատվածը, գրական ստեղծագործություններում հայերի կոտորածի վերաբերյալ նրանք ինչու թշվառ: Հայկական հարցն առավել ապետողատակերում է նշմարվում, և տեղի ունեցած դեպքերի շուրջ նրանք անդրադարձ կամ արտահայտություններ հանդիպում: Մինչ դեռ “Երեք Քեմալ”-ի ժամանակահատվածին գալով՝ դրությունը կտրուկ փոխվում է: Հայկական կոտորածի թեման արծարծող դարաշրջանը Քեմալ Տահինի է քաջում: Kurt Kanunu, Yorgun Savaşçı, Büyük Mal (“Գալի օրերը”, “Հոգնած մարտիկ” և “Մեծ ունեցվածք”) կոչված վեպերում խոսվում է հայկական դեպքերի, կոտորածի կոչումը, սեփականության հարցերի շուրջ: Եթե անգամ Յաշար Քեմալն Օրհան Քեմալը կոտորածի մասին ճշմարտությունը չեն ներկայացնում, այդուհանդերձ, քանի որ նրանք ապրում էին Ադանայի շրջանում, ապա քաջատեղյակ էին այնտեղի հայերի արսուրի կոչումը քննադատման դեպքերին, ուստի իրենց ստեղծագործություններում խոսվում է նաև այդ կոչումի քննադատման և այնուհետև թուրքերին փոխանցելում մասին: Օրվա երկրորդ հատվածում արդեն Վահրամ Մարտիրոսյանը գեկույց կարդաց. թուրքերը հայ գրականության մեջ թեմայի վերաբերյալ չորս հիմնական թեմատիկաներում: Մյուս թեմաներն էին՝ անկախությունը, 1915-ի դեպքերը, սերը և թուրքերի կյանքը: Մարտիրոսյանը նշեց, որ թուրքերին անդրադարձող վեպերի մեծ մասը գրվել է սփյուռքում, ընդհանուր առմամբ, մասն է կազմում ցեղասպանության և անդրադարձող գրական ստեղծագործություններին, և

2 արևունակեց. “այս  
 ստեղծագործություններում  
 ու շարժումներում ներկայումս  
 կորսված դրախտի  
 նկարագրությունները”: Գրողներին  
 մասը, շեշտելով իրենց  
 գերդաստանի պատկանելիությունը,  
 նշում են. “Երեխայի համար ընտանիքը  
 դրախտ է: Մինչև նրան ժամանակ  
 մարդու կյանքի ընթացքում  
 սարսափալից ամենամեծ  
 ռիսկերգությունը իր ընտանիքին  
 կորցնելը և ինքզինքն  
 օտարներին մեջ  
 գտնելն է”: Ահա այն կյանքի  
 կորուստը նույնականաց  
 վնաս է դրախտի կորուստի  
 հետ:

**Հայերի վիճակը թուրքիայում  
 Անժել Մարգարյան**

Հայաստանում՝ Ադվերան հանգստյան  
 գոտիում, Յավաշ-Կամաց ծրագրի  
 շրջանակներում հավաքվել են քսան  
 հայ և քսան թուրք մանկավարժներ,  
 ովքեր քննարկում են արդի  
 ինդիաները դպրոցում:  
 Թուրքերի խմբի մեջ կա  
 ազգությունը ամբողջ  
 հայերի մանկավարժ էլ ի  
 գաբեթն Մելիսան .  
 գրող Գալիցիա էլ ի  
 գաբեթն է .

- Թուրքիայի դպրոցներում  
 արդյունք դրված է  
 խտրականություն  
 ուսուցիչներ և աշակերտներ  
 հանդեպ:
- Պատահում է՝ նայած  
 թե, որ թաղում:
- Ինչպիսի՞նք ղեկավար  
 ություններն առաջ  
 են կանգնում Թուրքիայում  
 հայ ուսուցիչները:
- Թուրքիայի հայերը  
 հայկական վարժարաններում  
 չեն կարող աշխատել  
 որպես պատմություն,  
 աշխարհագրություն,  
 թուրքերենի ուսուցիչներ,  
 չնայած որ համալսարանում  
 համալսարանում համալսարան  
 խանութում աշակերտություն  
 ունենալով: Հայկական  
 վարժարաններում այդ  
 առարկաները դասավանդող  
 ուսուցիչներին կարող  
 են թուրքերում և նույն  
 է նշանակում: Թրքահայ  
 մասնագետներն էլ միայն  
 այլ քննել են թուրքերեն  
 դրանք դասավանդել:
- Թուրքական դասագրքերում  
 ինչպե՞ս է ներկայացված  
 Հայաստանը:
- Դասագրքերում Հայաստանի  
 վերաբերյալ հիմնականում  
 ոչ ինչ չկա: Միայն նշվում  
 է, որ հայերը մինչև 1915  
 թիվը հավատարիմ ազգ  
 (“millet-i sadika”) են  
 եղել:
- Ինչպե՞ս է վերաբերվում  
 թուրքական կարողություն  
 ունեցող հայերին: Նրանք  
 նույն իրավունքներ  
 ունեն:
- Հայերը չեն կարող  
 լինել բարձր

**Türkiye'deki Ermenilerin durumu  
 Anjel Margaryan (Օւն·ւնՄան Ան ԱՅԷ)**

Yavaş-Gamats projesi kapsamında 20  
 Türkiyeli ve 20 Ermenistanlı  
 öğretmen ve eğitimci aday,  
 Ermenistan'ın Ağveran bölgesinde,  
 okullardaki sorunları tartışmak  
 üzere toplandı.

Türkiye'den gelen grubun içinde  
 iki de Ermeni öğretmen var:  
 Elizabeth ve Melisa. Elizabeth  
 ile kısa bir röportaj yaptık.

Anjel: Türk okullarında Ermeni  
 öğretmenlere ve öğrencilere  
 ayrımcılık yapılıyor mu?

Elizabeth: Yapılıyor. Seviyesi ve  
 miktarı okula, bölgeye göre  
 değişiyor.

A: Ermeni öğretmenler ne gibi  
 zorluklarla karşılaşılıyorlar?

E: Türkiyeli bir Ermeni, Ermeni  
 okulunda coğrafya, tarih,  
 Türkçe dersi veremez. Ancak  
 bir kolejde bu dersleri verebilir.  
 Üstelik de üniversitede bu  
 bölümden mezun olmasına  
 rağmen.

A: Türk kitaplarında Ermenistan  
 nasıl yer alıyor?

E: Kitaplarda Ermenistan ile ilgili  
 pek bir bilgi yok. Sadece,  
 1915'e kadar Ermeniler  
 “milleti sadika” olarak ifade  
 ediliyor.

A: Türk devletinin Ermenilere  
 yönelik tutumu nasıl? Eşit  
 haklara sahipler mi?

E: Kağıt üzerinde evet, eşitiz.  
 Ancak devlet kurumlarında,  
 yüksek rütbeli makamlarda  
 Ermeniler bulunmaz.

A: Ermenistan deyince ne  
 hissettiğini tek kelimeyle  
 anlatır mısın?

պաշտոնյա, աստենք՝ նստիկան: Մակայն փաստաթղթով նույննայ դիրավունքը, որը կրում է ձևակերպությունը:

- Երբ որ ասում էք Հայաստան, ի՞նչ էք զգում: Մեկ քանակ:
- Կարոտ:

E: Özlem

### **Տնօրինակի հարցեր**

Mutlu Öztürk “Zor Meseleleri Sınıfta Konuşmak” adlı eğitim çalışmasını bizlerle paylaştı. Yaptığı bu çalışmaları görsellerle destekleyen Mutlu Öztürk, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının derse aktif katılımını sağladı. Görseller eşliğinde öğrenilmiş algı ve kalıplaşmış yargıların ortaya çıkarılması sağlandı. Bu



çıkarımlar üzerine uzun süre tartışıldı. Militer yaklaşım, ırk, din gibi birçok konuda fikirlerini dile getiren katılımcılar görmek ile bakmak arasındaki farkı hissettiler. Özellikle BINGO adlı video, varolmayan bir ırk, zaman, yer üzerinden baskının ve tek tipleştirilmenin örneğini bizlere sundu.

Katılımcılar dersin sonunda “Zor Meseleleri Sınıfta Konuşmak” adlı ders örneği hakkında düşüncelerini dile getirdiler. Dile getirilen bu düşüncelerin başında ders işlenişinin çok etkili olduğu ve kabullenmesi zor ama gerçek olan olayların bu yöntemle sınıf ortamında tartışmaya açılabilceği ifade edildi. Mutlu Öztürk, kısmen de olsa her branşta, her yaş seviyesinde buna benzer uygulamaların yapılabileceğini dile getirdi.

### **Լուսարանում բարդ հարցեր Մերյեմ Այդըն - Էլիզաբեթ Քաբե**

Մուսթաֆա Էօզթյունը մեզ հետ կիսվեց իր՝ “Լուսարանում բարդ հարցերի շուրջ խոսել” խորագրով ուսումնական աշխատությունը: Նա կարողացավ ապահովել ուսուցիչներին ապագա ուսուցիչներին ակտիվ մասնակցությունը դասընթացին՝ իր կատարած աշխատանքը համեմատելով տեսանյութերով: Տեսանյութերի առկայությունը ներհիվել էր հանվեցին ձեռքբերված ընկալումներն ու կարծրատիպերը, ինչի շուրջ երկար քննարկում ծավալվեց: Ռազմական մտեցման, ցեղի, կրոնի և այդ տեսակի շարքերում ենք շուրջ իրենց մտքերը բարձրաձայնող մասնակիցները զգացին և այդ ելուստներով ու միջև տարբերությունը:

Ձնօրինակ՝ BINGO-ն ունի մի տեսանյութի հետք, որը մտադաշտում է ցեղի, ժամանակի և վայրի միջոցով ներկայացվող օրինակներ, թե ինչպես են ճշուն մեծ օրինակ դարձնում մարդկանց:

Դասընթացի ավարտին մասնակիցները կիսվեցին իրենց մտորումներով՝ “Լուսարանում բարդ հարցերի շուրջ խոսել” խորագրով դասի օրինակի վերաբերյալ: Բարձրաձայնվող մտորումներին մեջ այն կարծիքները գերակայում, որ դասավանդման մեթոդն, աշխատանքային երևույթները, որքան էլ որ դժվար է ընդունել իրականությունը, այդ ու հանդերձ, իրականում տեղի ունեցած դեպքերն այս մեթոդով

մատուցելը դասի ընթացքում քննարկման  
հնարավորություն է ստեղծում:

Մութընու էօզթյուրքը նշեց՝ թեկուզ  
մասնակիորեն, այդուհանդերձ ման  
մտեցում հնարավոր է ցուցաբերել  
յուրաքանչյուր առարկայիև տարիքային  
խմբի նկատմամբ, սակայն ամեն մի  
առարկայի համար, ամեն մի տարիքային  
մակարդակի համար էլ հնարավոր է  
նմանատիպ մտեցում ցուցաբերել:



**21-րդ դարում ցեղասպանում են, վաճառում...  
եզդի ազգը աշխարհի քաղաքակնություն  
զոհ  
Ռուստամ Բաքոյան**

Անհանգստացած պատասխանեցի:  
Վերկաց, Ռուստամ, շտապ: Շանգալում  
սպանում են մեր եզդիներին:  
Ինչչեմ հասկանում, թե ինչ էս խոսում,  
ինչի համար:  
Ժամանակն է նախ, շտապիր՝ հասկանալ, թե  
ինչ է նախ ելու:  
Առավոտյան միջազգային մամուլն արդեն  
ողողված էր Շանգալի եզդիներին կոտորածի  
մասին լուրերով ու դժանկադրերով:  
Շանգալում ամենուրեք սպանություններ  
էին, կոտորած, բռնություն, թափված արյուն,  
առևանգված երեխաներ ու կանայք:  
Օգոստոսի 3-ի եզդի ազգի շարունակվող  
ցեղասպանության մեկ տարի էլ լրացավ,  
բայց ոչ մի գլոբալ փոփոխություն:

20-30 հազար եզդիներ սպանվեցին, 8-10 հազար  
եզդի կանայք և երեխաներ արքայական  
շուկաներում հանվեցին ստրկության՝  
վաճառքի: Պայմանավորված տարիքով, մաշկի  
և աչքերի գույնով՝ գինը 15-200 ԱՄՆ դոլար

Yezidi halkı dünya politikasının kurbanı  
Rustam Bakoyan

Yazın, pırıl pırıl bir sabahın erken saatlerinde bir  
arkadaşlarım telefon etti. Telefonu merakla açtım.

- Kalk, Rostam, acele et! Şengal’da Yezidilerimizi öldürüyorlar.
- Ne? Anlamıyorum, ne diyorsun, neden?
- Vaktimiz yok, acele et, ne yapacağımıza bakmalıyız.

Sabah olduğunda uluslararası medya Şengal'deki  
Yezidilerin katledildiğine dair haberler ve şiddet  
fotoğraflarıyla doluydu. Şengal’de, her yerde cinayet,  
kırım, şiddet, kan ve kaçırılan çocuklar ve kadınlar vardı.  
3 Ağustos'ta Yezidi halkının soykırımı uğramasının  
üstünden bir sene geçti, ancak küresel düzeyde hiç bir  
değişiklik yok.

20-30 bin Yezidi öldürüldü, 8-10 bin Yezidi kadın ve  
çocuk Arap pazarlarda köleleştirildi, satıldı. Fiyatları ise  
yaşlarına, ten ve göz renklerine bağlı olarak, 15-200  
Dolar aralarında değişiyordu. 600 binden fazla Yezidi  
sürüldü, yollara döküldü.





Ուսանողներն միայն մեկ փոքրիկի պատմությունն է, ինչքան այս պիտի փոքրիկներ...

Յեղասպանությունից մազապարտ 2018 թվականի 80-100 հազար եզդիներն առավել են թուրքիական Միքիա: Դժբախտաբար, թուրքիայում էլ եզդիները ենթարկվել են դեռևս ենթարկվում են «սպիտակ» ցեղասպանության: Թուրքիայի քրեական եզդիական ճամբարներում հասանելի ազատությանը մեզդիները խանութի հեռավորում են իրենց կրոնից՝ նրանց մեջ սերմանելով, որ եզդի ազգի իրական կրոնը գրադաշտականությունն է:

Եզդիները, լինելով կրոնական համայնք կամ էթնոկոնֆեսիոնալ խումբ, հեռանալով իրենց կրոնից կանգնում են ձևավորման վտանգի առջև, որն էլ քրեիկայությունն է:

Թուրքիայում գտնվող եզդի փախստականներին ճամբարում ջրի և սննդաթերթի խնդիր չկա, բայց այստեղ իրավիճակն այլ է:

Թուրքիայի Դիարբեքի քաղաքում (նախկինում Տիգրանակերտ) գտնվող եզդիական ճամբարի շուրջ 4.000 եզդիներին հայտնաբերվել է թուրքիական «օգնությունը»: Վերջիններից հավաքել են գումար, իրենց ունեցած ողջ փաստաթղթերը՝ ասելով, թե տեղափոխում են Եվրոպա: Մակայն եզդիներին նշոքնանցել այնտեղ. նրանց այնտեղ հասցրած թուրքերն անհետացան՝ ինչձեռնորդի թողնելով փախույթ մահաճակատի:

Իրականում թուրքիանուզում է ազատվել եզդիներին:

Yezidi kampına gelen bir grup Türk, 4000 Yezidi'ye “destek” teklifiyle yaklaştı. 'Sizi Avrupa'ya göndereceğiz' diyerek Yezidilerin paralarını ve belgelerini aldılar. Ancak bu Yezidilerin hiç biri Avrupa'ya gidemedi çünkü bu Türkler paraları alıp ortadan kayboldular.

Türkiye aslında Yezidilerden kurtulmak istiyor.

**Միքանիտեանուններին շուրջ - Şehir isimleri ve kökenleri  
Hermine Simonyan (Հերմինե Քիմոնյան)**



Գաղտնիք չէ, որ այսօր Արևելյան Անատոլիայում, կամ ինչպես ցանկացած հայկազունի, Արևմտյան Հայաստանում խիստ ողջվար է հայկական հետքեր գտնելը: Երեկ Ջաքարիա Միլանոյի ողջունը թամբ մեքսիկացի պատմական էքսկուրսիատոր Գինթամանակակից թուրքիայի Հանրապետության այն քաղաքներում, որոնց Հայկական պատկանելիությունը կամ այնտեղ հայկական մշակութային շերտի առկայությունը գնեցան կացած հայի համար անվիճարկելի փաստ է:

Ստորև կփորձենք Ձեզ ներկայացնել ժամանակակից թուրքիայի մի շարք քաղաքների հին հայկական և ժամանակակից անվանումները: Նշենք, որ որոշ դեպքերում դրանք ձևափոխվել են, շատ դեպքերում էլ մնացել են անփոփոխ, թեև չի գիտակցվում դրանց անվանումներին հայկական ստուգաբանությունը:

Doğu Anadolu'da, Batı Ermenistan'dan izler bulmanın son derece zor olduğu herkesçe bilinir. Zekeriya Mildanoğlu yaptığı sunumla, bizi bugünün Türkiye'sindeki bazı şehirlerin tarihine doğru bir yolculuğa çıkardı. Bu şehirlerdeki Ermeni kültürünün varlığı tartışılmaz bir gerçektir.

Bu yazıda, Türkiye'deki bazı şehirlerin eski ve yeni isimleri açıklamaya çalışacağım. İsimlerin bazıları değişmiş olsa da, birçok isim aynı kalmış. Ne var ki, çok az kişi bu isimlerin kökenleriyle ilgili bilgiye sahip.

### Վան Van

Քաղաքը հիմնադրվել է Ք.Ա. 9-րդ դարում և ևրարտական արքա Սարգսի կողմից կոչվել է Տուշպա՝ երկրի գլխավոր աստվածուհի Երից մեկի՝ Տուշպայի պատվին: Քաղաքի Վան անվանումը կապվում է ևրարտացիների՝ իրենց երկրին տված Բիայնա (Բ-Վ հնչյունն ափոխույթյան հետզոքործունենք տվյալ պարագայում) անվան հետ: Որոշ առասպելները քաղաքի հիմնումը կապում են Ասորեստանի առասպելական Շամիրամ թագուհու անվան հետ, այն երբեմն անվանելով նաև՝ „Շամիրամ քաղաք„: Քաղաքն ունեցել է սեփական ջրամատակարարման համակարգ, քաղաքին ջուր է մատակարարել Մենուասարքայի կառուցած 72 կմ երկարությամբ ջրանցքը:

### Van

Van şehri MÖ 9. yüzyılda Urartu kralı Sarduri tarafından kuruldu ve başkente ana tanrıça Tuşpa'nın adı verildi. Tuşpa'nın kalıntıları hala görülebilir. Van adı, Urartu krallığının merkezi olan Biayna'dan türemiştir. Bu durumda, B harfi V'ye dönüşerek Van halini almıştır. Şehrin bir diğer adı olan Şamiram'ın kökeniyle ilgili iddia ise, Asur kraliçesi Semiramis tarafından kurulduğu yönündedir. Kral Menua 72 km.lik bir kanal yaptırarak şehrin su sistemini kurmuştur.

### Մուշ Muş

Մուշը հիմնադրվել է Տարնուաշ խարհի ամենահայտնի բնակավայրերից մեկն էր: Քաղաքի նշանակալից աստվածուհի և շատ հետաքրքիր ստուգաբանություն: Պատմում են, որ հայոց սիրոն գեղեցկույթյան դիցուհի Աստղիկը սիրում էր լողանալ Մեղրագետում, և որպեսզի իրեն ոչ չտեսնի, մշուշով էր պատում մշուշակաքը: Այստեղից էլ դառնում էր քաղաքի Մուշ անունը: Muş



Antik dönemlerde Taron ilinin en ünlü yerleşim yeri Muş'tu. Muş ve çevresindeki vadinin adını nereden aldığı öykü ilginçtir: Bal nehrinde banyo yapmayı seven aşk ve güzellik tanrıçası Astghik, banyo yaparken kendini kimsenin görmemesi için çevreyi sisle kaplamış. Bu yüzden, bu bölge Ermenice sis anlamına gelen Muş adı ile anılır olmuş.



Երզնկա Արգիշտի  
Բնակավայրն հայտնի է եղել դեռևս Ք.Ա. 15-14 դդ.ում, երբ հայկական լեռնաշխարհի արևմուտքում, համաձայն խեթական աղբյուրների, գոյություն է ունեցել Հայաստանի թագավորությունը: Անվան առաջացումը ոմանք կապում են Ստրաբոնի հիշատակած Ալիլիսի հետ՝ տեղանվանումն արեւելիկ եսիպառի (քանի որ տարածքը եղել է թե՛ հեթանոսական, թե՛ վաղ քրիստոնեական նշանավոր պաշտամունքային կենտրոն):

Այստեղ է գտնվել Անահիտ աստվածուհու գլխավոր տաճարը. Աստվածուհու զոհաբերում էին ճակատին սպիտակ նշան ունեցող եզներ, ուստի և քաղաքի անվանումը երբեմն կապում են եզբառի հետ:

### Karin - Erzurum

Erzurum en eski yerleşim yerlerinden biridir. Adını Hayasa krallarından biri olan Karani'den aldığı söylenir. Araplar, şehri işgal ederek ismini Kalikala olarak değiştirmiştir. Hikaye edilir ki, burada yaşayan Ermenilerin dokuduğu halılar çok meşhurdu. bir süre sonra bu güzel halılar şehrin ismiyle, Kali ve Khali olarak anılmaya başlandı. (editörün notu: bazı kaynaklarda halı kelimesinin Kali'den geldiği söylenir)

### Կարին Erzurum

Հայոց հիմնական քաղաքներից է, որի հիմնադրումը և անվանադրումը կապում են վերը հիշատակված Հայաստանի ստույթյան արքաներից մեկի՝ Կարանի անվան հետ: Արաբների կողմից նվաճվելուց հետո քաղաքը կոչվել է Կալիկալա, իսկ քանի որ այստեղ էին պատրաստվում հայկական ամենագեղեցիկ գորգերը, քաղաքի անունը դարձավ կոչվեցին ԿԱԼԻԱԿԱԿԱՆ ԽԱԼԻ:



### Erzincan - Yezinga

Yerleşimin tarihi MÖ 15.-14. yüzyıla kadar gitmektedir. Hitit kaynaklarına göre Batıda, dağlık Ermeni bölgesinde Hayasa krallığı yer almaktaydı. Bazıları, buranın Strabon'un sözünü ettiği Akilisene olduğunu söylerken, bazıları da yerin adının Yunanca Eklesia (kilise) kelimesinden geldiğini öne sürer. Bölge hem pagan dönemlerde, hem de erken Hristiyanlık döneminde dini bir merkezdir. İsmi kökenine dair diğer söylence de, burada Tanrıça Anahit'in ana tapınağının yer almasıyla bağlantılıdır. Tanrıça'ya alını beyaz işaretli öküz kurban edildiği ve Yez kelimesinin Ermenice'de öküz anlamına gelmesiyle bağlantılı olarak buraya Yerzinga dendiği iddia ediliyor

Կարս Ղարս

Հիւն Հայաստանի ամենանշանավոր քաղաքներից է, երկրի նախկին համանուն հայկական թագավորության կենտրոն: Քաղաքի անվան առաջացումը կապվում է հայկական ՀԱՐՄ առհես, իբր թե այն երկրի քաղաքներից մեկի հարսնացումը: Արեւի քաղաքը:

Kars - Ghars Aynı adlı krallığın başkenti olan bu şehir en eski Ermeni yerleşimlerinden biridir. Şehrin, adını Ermenice'de gelin demek olan “hars” sözcüğünden aldığı söylenir. Hikayeye göre, Kars iline, krallığın gelininin en sevdiği şehir olduğu için Hars denmiştir.